

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Ivdx Magistratevs Senator

Zype, Franciscus van der

Antverpiæ, 1633

Cap. XXII. De ædificiis.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14280

CAPVT XXII.

De ædificiis.

1. *Ædificia
suranda.* **P**rospiciebatur olim diligenter ne vrbs ruinis deformaretur, collapsa ciuium ædificia restitui iubebantur. Paul. lib. 1. disput. c. 26. l. ob negotium 20. D. de compens. si iussum negligebant domini, curator Reip. domum extruebat, & nisi illi impensam cum vsuris restituerent Resp. eam distrahebat. l. ad curator. 46. D. de dam. infect.

2. *Via sternenda, curanda, reparanda.* **A**Ediles etiam sternendis reparandisque viis sunt creati, l. 2. §. deinde cum esset. D. de origine iur. l. 1. de via publica. l. lectos 12. de peric. & commod. rei vend. *Ædiles*, inquit, curam gerant per urbem viarum, vt complanentur, neue flumina damnum dent adibus, & vt pontes sint quocumque loco opus fuerit. curent etiam vt priuati muri, vel alij, vel ædium qui in publicam viam feruntur, si ruinosi sint, ædium domini eos vt oportet, demoliantur, aut reparent. quod si non demoliantur neque reparent, eos mulctent, donec vitium emendauerint. Prouideant quoq; , nequis vias publicas effodiat, aut aggeribus obstruat, neue quid in via ædificet. quod si contra factum fuerit, seruus à quocumque, qui eum deprehenderit, cadatur; liber verò ædilibus indicetur, qui in eum lege animaduertent, & factum opus destruent. Præterea vt ante suas quisque ædes vias publicas reficiat, & aquæ-ductus, qui sub dio sunt, purget, nequid euntem currum impediatur, & qui conductas ædes inhabitant, si earum dominus non reparet ipsi reparent, impensam in pensionem imputabunt. curent etiam nequid ante officinas ponatur, nisi fullo vestimenta ad auram recreet, vel faber rotas exponat. ita tamen & hi collocent, ne euntem currum impediatur. neque etiam quemquam in via rixari, aut stercora eiicere, vel morticina pellésve proiicere permittant.

3. *Et sacra ædes.* Sacrarum ædium in primis cura Iudici esse debet, vt sartæ tectæ feruentur. in quam rem olim quarta bonorum Ecclesiasticorum pars destinabatur. c. vlt. & seq. 12. q. 1. & ob id hodie cum ea partitio bonorum cessat, in eos onus maxime incumbit, qui aliquos ab Ecclesia prouentus obtinent. Trid. ses. 21. c. 7. aut in ea beneficia possident, c. 1. & 4. de eccles. ædific. c. fin. de his quæ sunt à maiori parte Capit. late Pecq. tractat de ædific. & repar. eccl. Langecruc. in spec. Canon. l. 5. c. 5. 6. 7. 8. & nos egimus in iuris pontificij noui anal. eo tit.

Mu-

Portus publici, viæ vicorum, angiportus ad vtilitatem publicam 8.
 instituti rectè curari debent, nec vllâ parte priuatis domibus inclu- ^{Portus.}
 di, *l. qui sine 19. C. de operib. publ.* sed publica omnibus esse statio, &
 secura. *l. nemo igitur, 4. §. final. D. de rer. diuis.* vt facilis sit acces-
 sus, & secura inuektorum conseruatio, nec morosa tributi exactio.
 Eximia, inquit Cassiodorus *l. 7. Variar. c. 9. res tibi committitur, si*
moderatè peragatur, tu copiam facies dum ingredientiè iustè tractaueris,
auara manus portum claudit, & cum digitos adtrahit, nauium simul vela con-
cludit.

Id tamen diligenter Magistratibus prospiciendum est, ne simul 9.
 cum peregrinis mercibus, peregrini mores, & vitia inuehantur. Pro- ^{Cum pere-}
 fectò, inquit Plato, *mare ciuitati proximum quotidiana eam iucunditate af-* ^{grinu mer-}
ficat; verumtamen vicinitas ea reuera nimium salsa est, aut amara. nam mores ne ^{cibus mali}
cum mercibus & pecuniis ciuitas cauponando repleatur, dolosi animi instabi- ^{inuehan-}
les & infidos mores parit, vnde parum & ipsa ad se ipsam & ad gentes alias ^{tur.}
fidem & amicitiam colit.

Theatra etiam, stadia, balnea, prætoria, palatia, basilicæ, pon- 10.
 tès, viæ publicæ, & similia, quæ in vsum communem habent ciues, ^{Theatra,}
 curari etiam vt publica debent. siue agatur de illis sartis tectis ^{portoria,}
 seruandis, siue de his quæ in illis aguntur, vt neque desit vtilitas, & ^{balnea.}
 honesta voluptas, neque luxuriet in theatris vel mimorum seu hi-
 strionum turpitudò, nec lasciuiat in balneis, ad corporis valetudi-
 nem seruandam repertis, meretricia mollities.

Carcerum autem cum primis ratio habenda est Magistratibus, 11.
 vt sint idonei ad custodiam, ad quam deputantur. *l. aut damnium, §. Carceres*
solent. D. de pæn. D. & C. de custod. reor. & securi quidem, at non du- ^{publici, pri-}
 ri. vt qui ad castigationem leuium delictorum, vt in *l. 3. D. de custod. nasticis*
reor. l. 2. C. eod. nec istitiam horridi, quàm qui ad supplicium. vt
 erant Gemoniæ, Tullianum, & alia loca subterranea Romæ. Qua-
 re & iustissimæ sunt Ecclesiasticæ constitutiones, quæ vetant car-
 cèribus ita mancipari reos, vt vel fame vel fœtore interimi possint.
 Diaz in *prac. crim. can. c. 129.* & Regiæ Ordinumque Galliæ iustif-
 simæ ordinationes, ne vllibi carceres sint subterranei, vel hypogea.
 Comitibus Aurel. *art. 55.* ne loci corruptio, fætor, bufones, ser-
 pentes carceratis officiant; est enim id non custodire, sed ne-
 care.

Quare ædificia carcerum hisce custodiæ, delictorum, & pœna-
 rum, nec non sexuum distinctionibus idonea vt sint, satagendum.
 sed & vt ne Commentarienses negligenter, aut crudeliter inclusos
 habeant, inuigilandum. *l. i. de custod. reor.*

Nec minùs qui vi è carceribus reos vel alio modo eximunt, de vi publica puniendi. *l. qui de dol. 10. ad l. pub. de reput. & damno actoris faciendi, l. 4. & tot. tit. ne quis eum qui in ius vocatur, vi eximat.* Denique qui carceres effregerunt. quibus capitale supplicium proponitur *l. 2. de car. de his qui carc. effreg.* nisi custodis negligentia interuenit, per quam sine effractione euadentes leuiter puniuntur *d. l. 1.*

Præterea ne quis carcerem priuatum habeat. publici enim iuris est, & sine auctoritate publica nec construi, nec haberi potest, *l. vnic. C. de priuat. carc.* Excipio parentes qui filios habent in potestate, qui intra familiam emendare eos possunt. solent tamen si seueriori eos disciplinâ detineant, magistratui indicare. Excipio etiam dominos, qui seruos vincire & cedere possunt, dummodo meminerint animaduersuros Iudices, si disciplinæ modum excefferint. Ad parentum dominorumque rationem rediguntur carceres monastici, disciplinæ seruandæ, & leuibus excessibus puniendis permisi. nam grauiorum scelerum vindicta censuræ, iurisdictionique Ordinariorum reseruat.

12. *Fauor. adificiorum.* Ut ædificio vrbiũ honestaretur aspectus, in Romana Repub. ædiliũ officia fuerunt, quibus ædium priuatarum & sacrarum cura demandabatur, nec non viarum vrbis, vt planæ, mundæ, tutæ essent. *l. vi. D. de via pub. & si quid in ea fact. esse dic.* quare si quæ vulgo iter fit, animal nocens habeatur, competit ædilitia actio, *l. hi enim cum seq. D. de edil. edict.*

Et Curatores operum, & Comites formarum, riparum, & aluei Tyberis, & procurationes vrbiç in iure nostro leguntur. sed & tribunus rerum nitentium: cuius erat sollicitudo, vt ædes sacræ, basilicæ, fora, balnea, circi, theatra, amphitheatra, viæ, bibliothecæ, campi, omnia denique loca publica nullis sordibus vitiarentur, tantum erat veteribus munditiei, nitõribusque studium.

Sed & ita Iustinianus in mandatis Principum *Auth. eo. tit. §. sed etiam pro libertate necessariorum, & operum ciuitatum diligentiam habebis, procurans ex ciuilibus pecuniis partes quæ valde necessariae sunt operum facere, & pontium similiter, & viarum & portuum, in quibus omnino sunt locis Pro- uinciæ, cui præsidet, portuumque & murorum, curam habebis, & quidquid omnino est & ciuitatibus vtile, & cogitabis, & facies, & mantabis, &c.*

12. *Vetus forma, interualla, prospectus.* Hoc itidem constitutum est, vt qui ædificaturus est, veterem & consuetam formam ædificiorum non possit excedere, & vicino lumen, prospectumue auferre, *l. penult. Grac. C. de ædificiis priuat. & Constantinopoli quidem duodecim pedum spatium inter proprias & vicini ædes relinquere oportebat, l. vlt. C. eod. quod inde porrectum est*

Murorum etiam ciuitatis & arcium non est cura negligenda, tum ob decorum, tum ob munimentum, nam si ædificia priuata ob aspectum publicum domini reparare etiam inuiti cogantur: multo magis muri urbium & arcium, turres, & propugnacula. si quidem ad ritum priscum structa sint. venerandæ antiquitatis gratiâ, si ad hodiernum, defensionis & securitatis causâ, muratas enim vrbes atque arces Regnorum Prouinciarumq; præsidia non semel rebus deploratis extremam salutem attulisse non est quod multis exequamur, relinquimus eam contentionem aliis, qui longè lateq; discutiunt, expediâtne muratas vrbes & arces habere, an solo virorû fortium robore niti. Tholos. *de rep. c. 3. 5. Consen. Polit. l. 8. c. 23. 22.*

Sanè vt antiquas historias nihil attingamus, sed Belgium tantum, quod per annos nunc septuaginta bello iactatur plusquam ciuili, in quod contra Hispaniæ Regem iuuandis Ordinibus vnitatis vires, viros & belli neruos contulerunt omnes ferè Europæi Principes & Resp. præter Austriacos, vbi tot nunc annis tantâ impensâ, tanto incolarum, aduenarum, militum, ciuiumque sanguine militia discitur, & docetur: quasi in amphitheatro hodiernæ Belgicæ artis & disciplinæ. hoc inquam bellum in tantam moram protrahitur, præter reliquas causas, maximè ob infinitum numerum muratarum ciuitatum, oppidorum, municipiorum, arcium, castellorum, præsertim ad fines, limites, adiutisque Prouinciarum sitorum (quos & flumina frequentissima vndique interfecant, cingunt, tuentur & paludes non pauca) atque ad eos limites quos hoc bellum inter partes posuit.

Exactum est ab induciis sexennium, sudatû & ad Bergizomam, vbi & Belgicus, & alter Palatinatus, & tertius magnæ partis Germaniæ victor exercitus cursum sisti victoriarum indoluit. Denique ad Bredam quantum temporis inlumptum est bello, quod Hugo descripsit, tam operoso, vt labores Herculis comparari possint: tam sumptuoso, vt expensas exacti nummularij difficulter supputent. His inquam vicibus ad Bergizomam & Bredam luctando sexennium absumptum est, tot antè anni ad munita oppida alia, atque arces, post quæ an. 1629. succelsit clades Siluæ-duçensis. Non inficior Alexandrû Asiæ imperium vno cum Dario prælio rapuisse, Iustin. l. ii. ad quod illud monentis apud Curtium, l. 4. *Et bello vicerimus, si vincimus prælio. Scio post conflictum cum Persio omnè ferè Macedoniâ infra biduum deditâ, Liu. l. 44. Antium paucos dies circumfessum deditû, nullâ oppugnantium nouâ vi, sed quod iam inde ab infelici pugna caltrisq; amissis ceciderant animi. Liu. l. 2. & quæ alia adducit Marnixius in resol. polit.*

sect. 8. c. 6. vbi contendit euincere eum, qui superior acie agnoscutur, facile vrbes superare. sed & ref. 7. vrbem vnam præcipuam amissam suo motu percellere cæteras, vt collabantur. sed id assero, vt natura fluuios, maria, montes, syluas, paludes muniendis Prouinciis dedit, ita & industriam castella, muros, munimenta q; locorum sexcenta, quibus sistatur fortunæ cursus, si aduersari cœperit. vt ne vnus dies destruere imperium possit, vt arma, vires, per moram reparari, & si cadendum sit, honestis conditionibus fieri queat. Ipsi Romani nullibi confidebant, nisi castris, vallis, munitionibus structis, ne vnam noctem. vt alibi dicimus.

6. Fora etiam tum iudiciis exercendis, tum rebus venalibus opportunis locis statuenda sunt, tum Conciliis vrbicis, & prouincialibus idonea, fora iudicialia pro causarum & Iudicum dignitate, sella, subsellia, vel tribunalia publica saltem, atque aperta, dum causa noscitur, & iudicatur. nam sententiam in secreto latam statuit irritam lex, cum sentent. 6. C. de sentent. & interloc. Forum muricibus sterni quidam non malè optarunt, ne temere in illud litigantes profiliant, sed necessitate dumtaxat compulsi, & qui desiderant mox expediri. Addendum & aliud votum, ne quæ circa miseros Harpyæ versentur: de quibus Cato, fures priuatorum furtorum in nervo atque compedibus etatem agere, fures publicos in auro atque purpura. Gellius l. 11. c. 18. aduigilent Iudices atque Magistratus, vt à foro suo absint, sed ij magis reperiantur, quos Leo & Anthemius aiunt non minùs prouidere humano generi, quàm eos qui præliis & vulneribus patriam, parentesque tuentur, multis priuilegiis digni donatiq;e. l. 5. & seq. C. de aduoc. diuers. iudic. & tit. sequent. l. aduoc. C. d. tit. C. de aduoc. diuers. iudic. l. 4. l. cum aduoc. C. eod.

7. Locum foro idoneum exigit Arist. l. 7. polit. c. 12. excellentem, ac liberum ab omni mercatura. quo neque opifices, neque agricolæ, neque alij tales vlli appropinquent, nisi à Magistratibus vocentur.

Venaliu etiam rerum omnium fora pro faciliori commercio separanda sunt, monente Aristotele *ibidem*, vt alibi oues, sues, boues, alibi carnes, alibi panis veneant. vt & faciliùs quorum ea cura est inspicere possint, vt omnia fide bonâ, & iusto pretio emantur. l. vnic. s. cura carnis. D. de offic. præfec. vrb. l. fin. D. ad l. Iul. de ammon. l. vnic. D. de mundi. & tit. de edil. edict.

Athenis agoranomi duo hæc præcipuè curabant, vt omnia in foro compositè citraque tumultum agerentur, deinde vt abstinerent à mendaciis non vendentes modò, sed etiam euentes.

Per-

est ad Prouincias, quamuis legibus duodecim tabularum suffecerit interuallum duorum pedum & dimidij, Isidorus *l. 15. Æthymo. c. vlt.* sed & amplius, ne cui gratisimus in mare prospectus in directam tolleretur, centum pedum spatium exigebatur. *Novel. 63. de noui operis nuntiat.* quod deinde & in obliquo prospectu maris placuit. *Novel. 165.* quod Hermenopolus paritate rationis ad prospectum montium porrexit. *l. 2. epitom. inris ciuilibus, c. 4.*

Vetitum etiam fuit dextra, læuaque per pedes quindecim prope aquæductus ne arbores plantarentur. *l. 1. C. de aquæduc.* scilicet ne quid eis noceretur. cuius rei tanta fuit cura, vt ab extraordinariis oneribus essent ij immunes, per quorum fines formarum meatus transirent. nedum ad aliud superindictæ rei onus attinerentur, aquæductus fordibus repleti non mundarentur. Id quod si negligerent, amissione possessionum mulctabantur. *l. aquarum. C. de aquæduct. l. 11.*

Cloacarum etiam ratio insigniter habita fuit. nam *calum pestilens & ruinas*, inquit Vlpian. *in l. 1. §. 1. D. de cloac. minantur immunditiæ cloacarum, nisi mundentur.*

Sed & aluei & riparum Tyberis inuentus est curator ab Augusto. quo diligentius quod singulis commissum erat, curaretur. seu vt Tranquillus notat *c. 43. quo plures*, inquit, *partem administrandæ reipub. caperent noua officia excogitauit.* & singulos diuersis curis distraxit, ne otiosi in nouo imperio commune negotium facerent. de horum aliquo officio accipitur quod Vlpian. ait Saluianum beneficio Principis vrbicam procurationem adeptum.

Quin imò nulli Iudicum, qui Prouincias regunt, in ciuitatibus in quibus sacra palatia aut prætoria sunt, (ea autem dicebantur in quibus publicè ius dicere, atque habitare solebant Præsides, *Novel. 24. in prin.* vt etiam Leo vocat, *in l. omnes §. 1. C. de episc. & cler.*) licet his relictis, priuatorum sibi domos ad habitandum, veluti prætoria vindicare: sed sacratissima modis omnibus inhabitare palatia, seu prætoria cogantur, vt hac necessitate compellantur eorum reparationi prouidere, *l. 14. de Off. rectoris Prouinc.* quin imò si ad priuatos diuertissent domos, eæ publicabantur. *l. 4. C. Theod. eod. tit.*

Mandatum quoque Præsilibus fuit vrbes lustrare, *Novel. de prætor. Novel. de Præt. Paphlag.* & ædes factas, & opera circuire, inspiciendi gratiâ, an facta tecta quæque sint, vel aliquâ refectione indigeant, & si qua cæpta sint, vt consummentur; prout vires eius Reipub. permittunt, curatoresq; operum diligentes solemniter proponere. *l. 7. de off. Proconsulis.* Castrorum etiam refectionis lustrationis-

14:

Aquaductus, & circa eos plantatio.

15:

Cloaca aluei.

16:

Prætoria & Præsilibus habitanda.

17:

Vrbes lustranda.

tionisq̄ue curam habere. *leg. 4. de offic. Iud. milit.*

18.
Ædes etiã
priuata re-
staurari
iubendã.

Cura hæc, vt diximus, non publicas tantum ædes, sed & priuatas complectitur; quare Præsides Prouinciæ inspectis ædificiis, domos eorum causã cognitã, reficere ea compellit, & aduersus detrectantem competenti remedio deformitati auxilium fert. *l. 7. de offic. Præs. id.*

Quare rectè Magistratus Bredanus ante non ita multos annos cum fortuito incendio pars vrbis conflagrasset, vetuit ædificia refici, nisi parietes lapide, tecta tegulis seu scandiis munitur. & cauendo in futurum periculo, iussit intra annum straminea omnia tecta nudari tegulasq̄ue itidem vel scandia surrogari. vnde nihil mirum si in tantis deliciis à suis Principibus habita fuerit, & potentissimi Hispaniarum Regis arma, iramq̄ue Europæorum Regum, Principum, atque Rerumpub. & contentionem prouocauerit. Sic & ante annos plus centum Magistratus noster vetuit, nisi ex lapide domos vllas ædificari, vel instaurari. Vnde euasit in eam formam Antuerpia, vt merito iustus rerum extimator Lipsius ocellum eam vrbium appellãrit.

Sed & insuper per leges priuatis prospectum est, adeò vt prætor, nec in loco quidem publico fieri quidpiam permiserit, quod priuatis possit incommodare. *D. nequid in loc. public.* publici enim vsus quæ sunt, omnibus æquè ad vtendum & prohibendum communicantur iure communi ciuitatis. *Loca publica,* inquit, *l. 1. D. nequid in loc. public. priuatorum vsibus deseruiunt iure ciuitatis* (nota) & *tantum iuris habemus ad obtinendum, quantum quilibet ex populo ad prohibendum.* Vnde & sequitur, quod eadem lex infert, quòd damnum pati videatur, qui commodum amittit, quod ex publico conseq̄uebatur quale quale sit. proinde si cui prospectus, si cui aditus sit deterior, aut angustior, interdicto locus est.

Vnde *l. 1. C. de seruit.* cum veterem formam mutari, luminibus officii vetat, consuetudinem in hisce vice esse seruitutis declarat. & *l. 3. C. de ædificiis priuatis.* si facies prior mutatur in ædificando, Magistratum & vicinorum consensu opus esse. Item quæ in oppido frequenter in eodem genere controuersiarum seruata sunt, Iudicem causã cognitã statuere. *d. l. 3. C. de ædif. priuat.*

Inter ea autem quæ publicam & priuatam considerationem continent, nihil magis ferio ac sæpius leges inculcant, quã ne vetus forma ædificiorum mutetur, ne lumen, ne prospectus vicini auferatur. Vnde *l. penult. C. de ædif. priuat.* quæ est constitutio Græca, quam interpretatur Contius, quam nõ localem pro Constantinopoli, sed

vni-

vnuerſalem eſſe Iuſtin. *in l. ult.* declarat, qui proprias, inquit, domos renouare volunt, veterem formam nullatenus excedant, vt nec hi qui nouas ædificant, lumen aut proſpectus auferant. quod neruoſè & yerbosè proſequitur eadem Conſtitutio. cuius intentioni plenius explenda Iuſtin. duas Nonellas edidit, 67. videlicet & 165. de proſpectu non impediendo. adeo quidem, vt *l. 5. C. de oper. publ.* decernat diruenda ædificia in publico, quamuis ex reſcripto Principis, ædificata, ſi fuerint contra ornatum & commodum, & decoram faciem ciuitatis. *et l. 13. eod.* ſi ſpatia platearum anguſtent.

Ex qua lege 5. & illud conſicitur, permiſſum Principis in publico ædificandi, ſi is ſimpliciter impetratus fuerit, non ſic accipi poſſe, vt cum incommodo alicuius quicquam fiat, neque ſolere Principem aliter permittere. *in 2. §. merito §. ſiquis à Principe. D. nequid in loc. public.*

Et exceptionem factam *in d. §. ſiquis à Principe niſi fortè quis hoc impetrauerit.* ita accipiendam eſſe, vt poſſit Princeps ſummâ & ſupremâ poteſtate concedere, vt cum incommodo alicuius in publico ædificetur, ſed inſolitam eſſe eam conſeſionem, & ſimpliciter factam non eò extendendam, & ex reſcripto ſimplici ædificatum *iuxta l. 5.* deſtruendum; at demum ex ſumma poteſtate cum ſufficenter informatus eſt, poſſe quidem, ſed tamen ex cauſa publica, in gratiam Reipub. non priuatum fauorem. bonus enim Princeps imperio vt non ſolet, cum legibus locus eſſe poteſt, neque plenitudine poteſtatis, quâ non id tantum quod cuiſlibet competit ex publico, ſed priuata etiam bona auferre poteſt, ſi ineuitabilis neceſſitas, aut ſumma cauſa ita exegerit. Ad quam rationem Mercurius Italicus Ioannis Henrici à Pflaumern *in deſcriptione vrbis Senenſis nu. 7.* ædes vltra cæteras in forum procurrentes ab architecti culpa aut temporum iniuria vindicat, quod Ioannes Vgurgerius Reip. inopia pecuniæ laboranti bina plauſtra auro onuſta miſerit, hocque facto conſecutus ſit, vt ædes quas circa forum exſtructurus erat, proferre vltra definitum ſpatium, eaque nota conſpicuas præ aliis reddere liceret. duobus ergò auri plauſtris ea deformitas redempta eſt in magna Reipub. inopia: publica ergo cauſa, & magna, & ad exemplum utilis fuit.

Principes ſanè Magiſtratusque & exemplo prouocare ſubditos ad ædificanda ſpecioſa ædificia decet. exemplo quidem; vt ipſi palatia, prætoria, arces, caſtra, ædes, alias ſiſcales & publicas ædificent, inſtaurētue dignitati pares. apud populos quidem qui ſplendore & magnificentia ſub obedientia Regia duci atque retineri debeant.

in-

infra maiestatem paulò apud eos, quibus eminentis excessus inuidiam, familiaritas reuerentiam, & amorem, firmissima obedientiæ signacula pariunt. Beneficio autem: vt sicut restorationi mœnium aliorumque operum publicorum tertia portio eius Canonis, qui ex locis fundisue annuâ præstatione confertur, impenditur: *l. restaurat. C. de diuers. præd. urb. lib. 11.* Ita quoque priuatis ædificium, quo publicus aspectus decoretur, exstructuris, in id opus, præsertim si nobile frontispicium habeat, ex ærario publico liberale subsidium decur.

20. *Citra ni-
miam lu-
xum.* Commendat ergò meritò Regibus in *institut. l. 3. c. 10.* Mariana, aliisque ahibi, ædificandi studium, atque opera Principibus digna extruendi. admitto tamen leges sumptuarias, quas *Conf. polit. lib. 8. c. 14. §. 8. & seq.* sed rarò, eo videlicet casu, quo Regia palatia superant, æquant, vel iustum interuallum inter Regem & subditum ædificia non seruant. vt theatrum Scauri, de quo *Plin. lib. 36. c. 15.* & per quæ illustres familiæ vel intereant, vel ita depauperentur, vt sibi deinceps non sufficiant, vel Reipub. necessitati. in quam feuda olim, & magnæ opes nobilibus datæ sunt: denique priuatos vitare velim censuram *Plinij lib. 36. c. 1.* *Cædimus, inquit, montes, trahimusque, nullâ aliâ quam deliciarum causâ, quos transcendisse quoque mirum fuit. In portento prope maiores habuere Alps ab Annibale exuperatas, & postea à Cymbris: nunc ipsæ cæduntur in mille genera marmorum, promontoria aperiantur, maris & rerum natura agitur in planum, euehimus ea, quæ separandis gentibus præ terminis constituta erant: nauesque marmorum causa fiunt, ac per fluctus scissimam rerum nature partem huc, illucque portantur iuga montium.*

Sed luxum suum sæpè Roma punitum vidit. toties legimus intacta, collapsaque templa, Capitolium, sepulchra, theatra, & Sabinum à Vitellianis in Capitolio oppugnatum, *reuulsas undique statuas, decora maiorum in ipso aditu vice muri obieisse:* sed multò maximè integra luit, quando intra paucos annos toties capta, direptaque fuit; ab Alarico, Genserico, Odoacre, Theodorico, Belisario, Attila, & altero sæculo à Burbonio.

21. *Quæ in or-
dibus et-
iam men-
dicantibus
ius petat.* Enim verò in Religionibus Mendicantibus etiam hodie viri quidam non minùs pij, quàm politici, seruandam putant constitutionem Clementis V. & Concilij Viennensis de ædificiis conuentualibus paupertati & mendicitati consonis, atque ita vt cathedralibus, collegiatis, abbatialibus, cæterisque id genus Ecclesiis etiam quoad templorum splendorem suus ordo constet ædificandis, in hæc verba statuentem: *Conuenit ipsis quòd nullo modo deinceps fieri faciant,*
vel

vel fieri sustineant, Ecclesias vel alia quaecumque aedificia, quae (considerato fratrum inhabitantium numero) excessiua in multitudine, & magnitudine debeant reputari. Ideoque volumus quod vbique in suo ordine deinceps temperatis & humilibus aedificijs sint contenti, ne huic tantae paupertati promissae, quod patet oculis, contrarium foris clamet, quamuis etiam paramenta & vasa Ecclesiastica ad honorem diuini nominis ordinentur, propter quem omnia fecit ipse Deus, tamen qui absconditorum est cognitor, ad animum sibi ministrantium respicit principaliter, non ad manum: nec per illas sibi vult seruire, quae suorum seruitorum conditioni & statui dissonarent. Propter quod sufficere debent ijs vasa, & paramenta Ecclesiastica decentia, in numero & in magnitudine sufficientia competenter; superfluitas autem aut nimia pretiositas, vel quaecumque curiositas, in his seu alijs quibuscumque non potest ipsorum professione vel statui conuenire: cum enim haec sapiant thesaurizationem seu copiam, paupertati quoad humanum iudicium derogant manifeste.

Quamquam, inquam, haec ita olim decreta fuerint, tamen mores hodie, & tempora quorundam alia iudicia ferunt, videmusque templa domosque mendicitatem professas antiqua Ecclesiarum decora supergredi. Qua in re nec ego Consenij censuram interponam. id de publico tantum dicam, vrbium aspectum per eiusmodi aedificia honestari, populi dignitatem augeri, priuatis per operas, mercimoniaque istae nostratiae praesertim, vbi vilium mechanicarum personarum copiosus est numerus, Reipublicae eas molitiones vtilis esse; dum suppeditatur quod hi laborent, illi vendant; vtrique victitent, augeanturque: Respublica otiosorum periculis careat.

22. 1
Sed mores
apud ali-
quos & pu-
blicum de-
corum lae-
xat.

CAPVT XXIII.

Monita Miscellanea.

Magistratus, vt libro primo, capite primo strictim diximus, & perquam amplissimè tradidit NOTITIA Dignitatum vtriusque Imperij: & quam bellissimè explicuit G. Pancirolij Commentarium non literis tantum, sed figuris etiam atque imaginibus; in vtraque Roma varij admodum, alij atque alij sub Regibus, Consulibus, atque Imperatoribus fuerunt, alia

2.
Varij olim
Magistrat-
tus.